

viu en el sentit amb què encapçalem, i d'altres de propers, com «tascó de ferro que es posa en el mànec de les eines» a Solsona, i les pagesies pròximes de més al Sud: Palà de Coma, Anglerill i especialment Torrescassana (BDLC IX, 95).³ Des de Cerdanya l'àrea del mot deu sobreeixir cap al llenguadocià de l'Alt Arieja, on *gaspes* són unes 'ferrets travessers posats a la sola de l'esclop per no relliscar pel glaç'.⁴

En vells inventaris aragonesos hi ha aparició repetida de formes més o menys diferents, però en tot cas no massa diverses de la nostra (en part potser es tracta de males lectures en lloc de **cuaspa*), i de significat que el context no basta per precisar si es tracta ben bé del nostre (contaminació de *chapa*, parònim d'ús no gaire distint, pot ajudar a embullar-ho): *chaspa* en el fur aragonès de 1348 (RFE XXII, 123) i en dos de 1403, *ibid.* i BRAE IV, 523, n.º 54, en els quals pot haver-hi, almenys en part, pron. *ka* amb grafia *cha*; *cospa* en un de 1362 (veg. BRAE III, 225), «un pu<n>yal con la *craspa* d'argent» (BRAE III, 360), però qui sap si hi ha error de lectura, per **cuaspa*. De nou, el 1356 i el 1400 (on el sentit sembla 'guaspa d'una arma' i 'peça d'una sivella', *ibid.* IV, 222).

A penes havien dit res del nostre mot els etimòlegs (fora d'una noteta breu i ben poc útil de Spitzer, *Mgn. Hamb. Sem. rom. Phil.*, 1917, IV, s.v.). Com que hi ha l'accepció ariegesa, la solsonina i la manacorina («peça de fusta amb tres puntetes de ferro per tornejear ---», *AlcM*, § 4), que tot i llur data recent i l'aclaparadora majoria de la de 'llatí *contus*', es podrien prestar a pensar en un estrí més complicat que el de l'acc. simple documentada des de sempre, i tenint en compte la variant aragonesa amb *c-*, he especulat més d'un cop amb la possibilitat que *guaspa* < *cuaspa* fos un compost de *cua* + *aspa*, puix que aquest és un conjunt de dos pals (val a dir, encreuats) i també l'*aspa* = *ASPI* consta de petits pals: m'he preguntat si seria de primer, per dir-ho així, una 'aspa de la cua'. Però ja en l'aspecte ergològic sembla ben poc probable la idea: ¿com arribar, des d'una tal estructura múltiple i combinada, a la simplicitat de la *guaspa* de tots els temps? Si els millors coneixedors de la història de les coses no s'hi oposen, em sembla que la podem descartar.

Majorment tenint en compte les formes romàniques de fora de Catalunya que assenyalaren i analitzaren Jud (VRom. VIII, 943, 90-1), Wartburg (FEW II, pp. 1593-4) i jo mateix en el DCEC i DECH (CASPÀ, pp. 910a9, i nota 6, sobretot). En primer lloc en zones suïsses germanitzades però de substrat reto-romànic (S. de Zuric, en els cantons de Glarus i Grisons), sobre les quals ens informa Jud en detall, hi ha *guspe* justament amb el sentit de 'punta de ferro del bastó' (quasi igual al nostre); em sembla convincent admetre com a antiga prolongació d'aquesta àrea cap al Sud, després perduda o esbocinada, venec. ant. *cospelo* 'abraçadora de ferro a la punta de la baina de l'espasa' i Lucca *guspello* 'punta metàl·lica dels cordons de la cotilla'.⁵ Tot això vindria del ll. CŪSPIS 'punta'.

D'altra banda el portuguès i gallec *encóspia* 'forma de sabater' [*encospa*, 1647, DECH, 912b2], no és improbable que surtin també de CŪSPIS (o acusatiu CŪSPIDEM) a causa del contorn sempre més o menys punxegut de la forma sabatera.⁶ Cf. la *guaspa* de sabata en el citat doc. cat. de 1472 i tant des del punt de vista geogràfic com semàntic i fins ergològic és versemblant que s'aliï amb el nostre *guaspa* i aragonès *cospa*, d'una manera o altra, no sols aqueixos dos grups estrangers sinó encara més el gc. girondí *cospe* f. 'mànec d'un ganivet' (Moureau, *Patois de la Teste de Buch*, s.v.).⁷

Realment és versemblant que en tot això hi hagi representants del ll. CŪSPIS 'punta', més o menys alterat. La semblança de la *g-* suïssa amb la catalana, només pot tenir un valor discutible, vista la flaca i làbil sonoritat de la *g* alamànica (de fet són molts els romanismes alamànics que canvien *c-* en *g-*). De tota manera tampoc no és un cas ben rar que una *c-* llatina inicial es canviï en *g-*, per tant això no val com a objecció forta contra l'etimologia CŪSPIS de *guaspa*. Però si en l'aspecte semàntic aquesta etimologia és ben plausible, i si el canvi d'una antiga *-e* en *-a* és sempre fàcil en un femení com CŪSPIS, ¿com es pot admetre que la ũ tornada ó en romànic aparegui en català canviada en el diftong *ua*? El fet que el mot en l'aragonès dels Ss. XIV i XV aparegui en la forma amb *o* i amb *c-*, *cospa*, almenys en part, i amb sentits semblants o iguals al del nostre mot, no ens eximeix de trobar una explicació catalana del diftong.⁸

En primer lloc és fàcil que *guaspa* vagi estar sota la influència del mot de sentit connex *la guarda de l'espasa*, *les guardes de la daga* o *del punyal*, de metall com la *guaspa* i forjades pels mateixos operaris; i també hi hauria inducció per part de les frases *posar-se en guarda*, *fer la guarda* o *estar en guarda*. Degué existir un verb *engospar* en sentits com 'encerclar o abraçar amb *guaspa*' (*AlcM*, §§ 2, 3, 4, i cf. l'ariegès etc.), 'capçar amb una *guaspa* una eina, una sabata etc.': justament la inicial del port. i gall. *engospa*, *engóspia*, pressuposa l'existència de tal verb. I si bé el mall. *engospar* té un significat ben diferent, i cal judicar-lo com una desviació mallorquina de **encospar* (COPSAR), verb ben independent de *guaspa*, no per això hem de mirar els dos mots com a sempre tan allunyats mútuament ni independents del tot l'un de l'altre.

Perquè *engospar* deu ser fruit d'un encreuament entre els dos troncs lexicals. Però llavors, si hi havia relació semàntica entre *guarda* i *guaspa* i entre *guardar* i *gospar* o *engospar*, era inevitable que el poble sentís aquí l'existència de la seva alternança vulgar *gordar*/ *ell guarda*, i com sigui que formes com *gòlla* per *guatlla*, o *gòita* per *guaita* eren mirades com a vulgariesmes bàrbars i intolerables (a diferència de *gordar*, *goitar*, familiars a quasi tothom i tolerats habitualment) era fatal que els bons ferrers i fargaires i pastors músicadors que fabricaven *gospes*⁹ les substituïssin ben aviat i radicalment per *guaspes*. Ells també volien passar per gent ben criada que es riu dels bar-